

Ställde journalisterna kritiska frågor under Folkhälsomyndighetens presskonferenser?¹

Peter M. Dahlgren*

Det är tisdag klockan 14.00 under våren 2020. Stats-epidemiolog Anders Tegnell hälsar välkommen till Folkhälsomyndighetens presskonferens, vilket han och hans kollegor gjort under flera veckor sedan covid-19 utropades som en pandemi den 11 mars. Tegnell blir snabbt den mest kände svensken och får ställa upp på intervjuer i både svenska och utländska medier om den svenska strategin: att hålla samhället relativt öppet jämfört med många andra länder. Presskonferenserna direktsänds i radio och tv och blir pandemins lägereld som svenskarna kan samlas kring med nyheter om smittspridningen. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) uppskattade att över en miljon

* Peter M. Dahlgren är fil dr, verksam vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG), Göteborgs universitet.

¹ Stort tack till Kalle Färm som gjorde det stora jobbet med att koda hela materialet. Även tack till Marina Gherseti, Mats Ekström och Bengt Johansson för råd och tips. Hela analysen och data till detta kapitel finns på <https://github.com/peterdalle/fhmpk>.

människor sett eller lyssnat på de dagliga presskonferenserna under våren, och under april noterades som mest 1,5 miljoner lyssnare och tittare (MSB, 2020).

Samtidigt pågår en idolisering av Anders Tegnell. Han förevisas som tatueringar och klädesplagg. Journalister ger modetips baserat på ”Tegnellstilen” och till julafton auktioneras en fem minuter lång pratstund ut med den kände statsepidemiologen, parallellt med morgon-tv som ger tips på hur man kan hänga Tegnellänglar i julgranen. Det är lätt att svepas med i lovsångerna kring ”hjälten med hjärtat av guld”, som en av många mer eller mindre seriösa lovsånger beskriver Tegnell.²

Flera ställer sig dock kritiska till journalistkårens agerande. Kritikerna hävdar att journalisterna sällan eller aldrig ställer kritiska frågor under presskonferenserna, utan snarare agerar megafoner åt Folkhälsomyndigheten. **Björn Olsen**, överläkare och professor i infektionssjukdomar, kritiserar tidigt myndigheten i en vida omtalad debattartikel i *Dagens Nyheter* tillsammans med andra forskare, ofta kallade ”de 22 forskarna” (Carlsson m.fl., 2020). I sitt sommarprogram i *Sveriges Radio* under sommaren 2020 sa Björn Olsen att ”många medier har varit trogna proselyter i sekten kring den svenska strategin” (Ronge & Karlsson, 2020).

Journalister vänder sig i sin tur mot kritikerna. Kritikerna kallas ”haverister”, en ”skam för Sverige” med en ”aggressiv, nervös energi” jämfört med Tegnells lugn (Malm, 2020). En annan journalist ställer ”alarmisterna” i förhållande till ”Anders Tegnells låg-

² Låten om Anders Tegnell – Feat. Margaux (Mumbo Jumbo): <https://www.youtube.com/watch?v=JLkhJrv7VK8>

mälda och intellektuella hållning” och säger att ”viljan att destabilisera Folkhälsomyndigheten känns inte konstruktiv. Inte just nu.” (Schottenius, 2020). Det påpekas också att svenska journalister ofta sparade de kritiska frågorna till *efter* presskonferensen ägt rum, när personliga och exklusiva intervjuer till journalisternas respektive tidning eller tv-kanal genomfördes.

I journalistikens roll ingår, förutom att informera och förklara, även att granska makten å medborgarnas vägnar genom exempelvis kritiska frågor. Huruvida så var fallet när journalisterna ställde frågor under presskonferenserna är dock en empirisk fråga som kräver mer systematik för att besvaras på ett bra sätt. Frågan infinner sig därför: *I vilken utsträckning ställde journalisterna kritiska frågor under Folkhälsomyndighetens presskonferenser, jämfört med de personliga intervjuerna under 2020?*

Vad är en kritisk fråga?

Innan man kan undersöka huruvida journalisternas frågor har varit kritiska måste man först beskriva vad som utmärker en sådan typ av fråga. Om vi hämtar inspiration från tidigare forskning kan begreppet *aggressiv utfrågning* fungera som en lämplig kandidat. Det har exempelvis använts för att undersöka journalisters frågor till politiker i Sverige (Ekström, Eriksson, Johansson, & Wikström, 2013) och utomlands (Clayman, Elliott, Heritage, & McDonald, 2006). Det som utmärker en aggressiv utfrågning är fem egenskaper (Clayman m.fl., 2006), vilket vi kan översätta till det aktuella fallet på följande sätt (med några små modifieringar):

1. *Konfliktsökande*: I vilken utsträckning frågorna strävar efter en agenda som står i opposition till den som svarar (snarare än att tillmötesgå svarspersonens agenda).
2. *Ansvarsutkrävande*: I vilken utsträckning frågorna uttryckligen ber respondenten att motivera sina rekommendationer eller handlingar (snarare än att bara acceptera dem).
3. *Ledande*: I vilken utsträckning frågorna bjuder in ett visst svar och därmed är mer partisk (snarare än öppna och mer neutrala frågor).
4. *Initiativtagande*: I vilken utsträckning frågorna aktivt ställs av journalisten själv (snarare än som följdfrågor på vad den som svarar har sagt).
5. *Direkthet*: I vilken utsträckning frågorna är rättframma och okänsliga (snarare än försiktiga och tillmötesgående).

Ett exempel på en kritisk fråga som uppfyller flera av dessa egenskaper är följande: ”Anders Tegnell, varför rekommenderar ni inte genast besöksförbud på äldreboenden om det nu är så känsligt med äldre och vi ska värna dem?” Den frågan ställdes av en journalist på en nyhetsbyrå under presskonferensen den 11 mars.

Innehållsanalys över presskonferenserna under 2020

För att ta reda på hur många frågor som faktiskt var kritiska genomförs en kvantitativ innehållsanalys av dels presskonferenserna (som innehåller en kort gemensam frågestund för alla journalister i slutet av de

ofta timmeslånga tillställningarna), och dels *Sveriges Television (SVT)* samt *Aftonbladets* webb-tv, två av de största medierna från både public service och kvällstidningssidan, som innehåller personliga intervjuer strax efter presskonferensen (vilka varade omkring 2–5 minuter).³ På det sättet kan man få en indikation på huruvida journalisterna ställde kritiska frågor under själva konferensen, eller sparade dem till de personliga intervjuerna för sina egna respektive sändningar. Fördelen med en innehållsanalys är att man får en överblick och kan följa utvecklingen över tid, men på bekostnad av detaljer.

Först görs ett obundet slumpmässigt urval av alla presskonferenser under hela 2020 från Folkhälsomyndighetens *YouTube*-kanal.⁴ Resultaten blir därmed representativa för hela året. Urvalet omfattar 37 av totalt 122 dagar, vilket framgår av figur 1, där vi även kan se utvecklingen av antal dödsfall relaterade till covid-19.

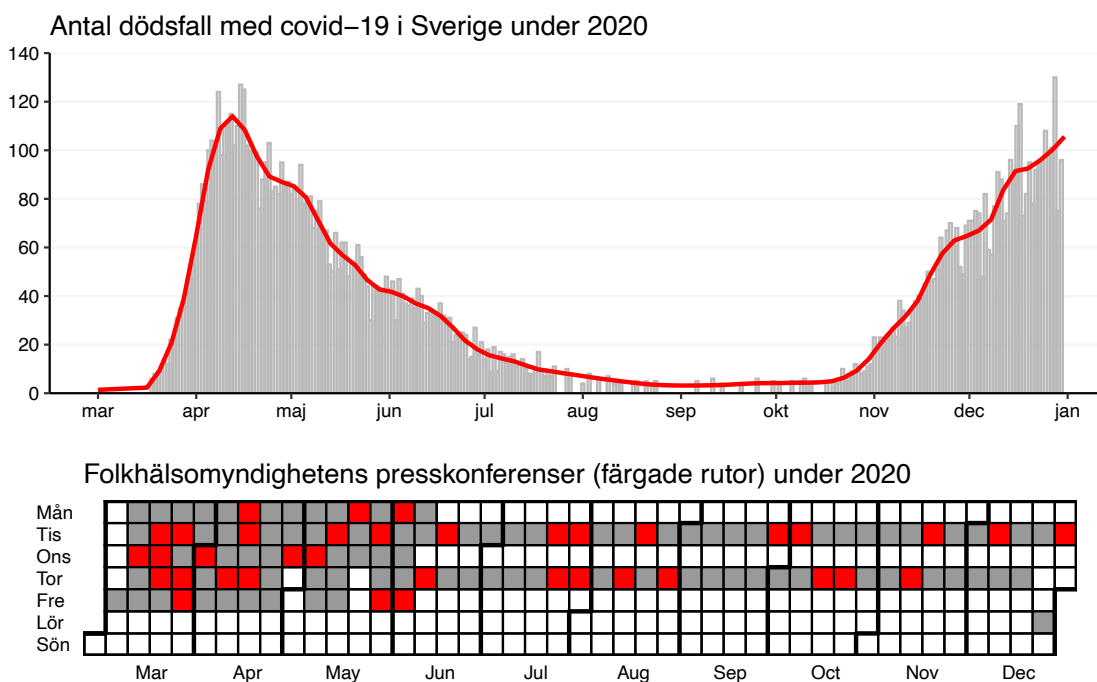
Därefter analyserades alla frågor under frågestunden i slutet av varje presskonferens, samt hela den personliga intervjun i *SVT* och *Aftonbladet* under respektive dag. Det som analyseras är turordningar, det vill säga de frågor som en journalist ställer varpå någon myndighetsrepresentant svarar (i praktiken vad journalisten säger när denne håller i mikrofonen). Det innebär att en turordning kan innehålla en eller flera frågor (eller påståenden) samt att varje journalist

³ Även Sveriges Radio ingick inledningsvis i urvalet, men togs sedan bort för att spara tid under kodningen, eftersom de sände få eller inga personliga intervjuer strax efter presskonferensen.

⁴ <https://www.youtube.com/channel/UCQFL1Ag69yNLvR-ULHQKbTg>

kan ha en eller flera turordningar. Totalt ingår 1 215 turordningar i analysen.

Figur 1. Övre figuren representerar antal personer som hade covid-19 vid dödstillfället (per dag) enligt Socialstyrelsen, med en tillagd trendlinje från en lokalt viktad regression. Nedre figuren med färgade rutor representerar dagarna för Folkhälsomyndighetens presskonferenser. Röda rutor representerar de dagar som valts ut slumpmässigt för denna analys.

Nästan 70 procent av frågorna besvaras av Tegnell

Av tabell 1 kan vi först och främst konstatera att stats-epidemiolog Anders Tegnell är den som svarat på överlägset flest frågor (68 procent), följt av avdelningschefen Karin Tegmark Wisell (8 procent) vid samma myndighet. Även om andra myndigheter närvarat vid presskonferenserna har de under frågestunderna närmast lyst med sin frånvaro.

I tabellen kan vi också se olika egenskaper hos frågorna, liksom de kännetecken som utgör en kritisk

fråga. Till exempel, ungefär 24 procent av frågorna under presskonferensen är konfliktsökande, medan motsvarande tal bara är 19 och 10 procent under de personliga intervjuerna i *SVT* respektive *Aftonbladet*. I tabellen förefaller det dock som att fler kritiska frågor ställdes under presskonferensen när man tittar på varje enskild egenskap hos frågorna (markerade med * i tabellen), medan det sammanvägda måttet ger intrycket att det snarare ställdes *färre* kritiska frågor under presskonferensen. Hur kan det komma sig? Skillnaden beror på att det sammanvägda måttet tar hänsyn till alla aspekter av kritiska frågor på en och samma gång, medan presskonferensen mycket väl kunde ha större andel konfliktsökande frågor utan att frågorna för den sakens skull också var ledande, ansvarsutkrävande, eller dylikt.⁵ Det innebär att det sammanvägda måttet därmed är en bättre representation av kritiska frågor.

Vad gäller ton ställs den största andelen negativa frågor under presskonferensen (cirka 21 procent), även om alla frågor generellt sett har varit neutrala (runt 80 procent eller mer i respektive medium). Däremot är det få eller inga frågor som har varit positiva, vare sig under presskonferensen eller under de enskilda intervjuerna i *SVT* eller hos *Aftonbladet*. Vi kan också se skillnader mellan olika typer av medium. *SVT* har fler spekulerande liksom komplexa frågor, medan *Aftonbladet* har fler frågor som är rådsökande.

⁵ Det vill säga, frågorna markerade med * representerar univariat statistik, medan det sammanvägda måttet (liksom figur 2) representerar multivariat statistik (se också Malinas & Bigelow, 2016).

Tabell I. Kännetecknen för journalisternas frågor (turordningar) under Folkhälsomyndighetens presskonferenser under 2020 samt de personliga intervjuerna i SVT och Aftonbladet omedelbart efter presskonferenserna (procent).

	Totalt	Uppdelat på medium		p-värde	
		Presskonferens	SVT		Aftonbladet
Vem som svarar				.004	
FoHM Anders Tegnell	68	65	74	77	
FoHM Karin Tegmark Wisell	8	8	6	11	
FoHM Anders Wallensten	4	5	3	2	
FoHM Johan Carlsson	3	3	3	4	
FoHM övrig person	5	6	2	5	
Soc. Taha Alexandersson	1	2	0	0	
Soc. Johanna Sandwall	4	4	4	0	
Soc. övrig person	3	4	5	0	
MSB	2	3	3	0	
Övrig person	1	2	1	0	
Frågornas egenskaper					
Rådsökande	11	11	9	19	.011
Spekulerande	16	18	15	9	.046
Hänvisar till tredje part	28	29	27	23	.359
Personlig	10	9	13	15	.054
Hög komplexitet	39	44	31	19	<.001
Konfliktsökande*	22	24	19	10	.002
Ansvarsutkrävande*	16	18	14	7	.004
Ledande*	51	54	42	50	.004
Initiativtagande*	49	46	57	52	.010
Direkthet*	21	24	13	16	<.001
Kritiska frågor (sammanvägt)	40	33	38	50	

Tabell 1. (forts.)

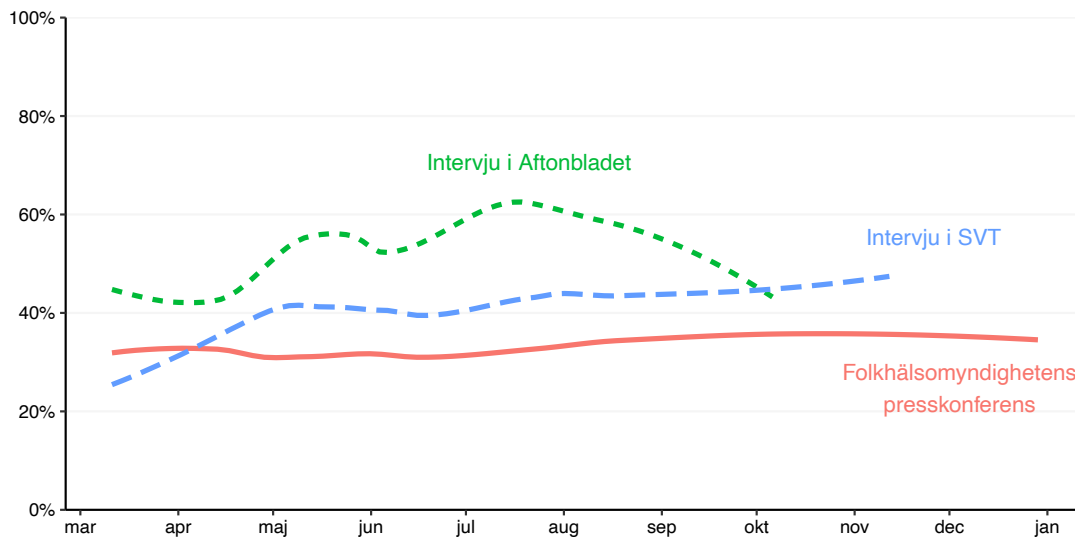
	Uppdelat på medium				p-värde
	Totalt	Press-konferens	SVT	Afton-bladet	
Ton					.006
Negativ	18	21	10	15	
Neutral	81	79	89	84	
Positiv	1	1	0	1	
Totalt antal turordningar	n = 1 215	n = 856	n = 235	n = 124	

Kommentar: FoHM = Folkhälsomyndigheten, Soc. = Socialstyrelsen, MSB = Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. P-värden kommer från χ^2 -test och rapporteras ojusterat för multipla tester. * Representerar delar av en kritisk fråga. Den sammanvägda andelen kritiska frågor är uträknad genom att undersöka alla delarnas simultana förekomst i frågorna följt av dess medelvärde.

Lägre andel kritiska frågor vid presskonferensen

Om vi i stället tittar på hur andelen kritiska frågor har utvecklats över tid kan vi i figur 2 se att i genomsnitt 33 procent av de gånger journalisten har ordet har kritiska frågor ställts vid presskonferenserna (vilket också framgår av tabell 1), och denna andel håller sig relativt konstant under hela året, oberoende av dödstalens utveckling. Det är däremot en något större andel kritiska frågor i både SVT och i Aftonbladets webb-tv, även om skillnaden inte heller här är speciellt omfattande över tid. För Aftonbladets del får vi intrycket att de ställde en större variation av kritiska frågor från en månad till en annan, men detta beror delvis också på den något lägre sampelstorleken som ger en något mindre stabil linje.

Figur 2. Kritiska frågor under 2020.

Kommentar: Andel turordningar (som innehåller kritiska frågor) från journalister över tid. Varje linje representerar de fem sammanvägda egenskaperna av kritiska frågor genom en lokalt viktad regression. SVT och Aftonbladet sträcker sig inte fullt ut till årsskiftet på grund av slumpmässigheten i urvalsförfarandet.

Det är dock viktigt att komma ihåg att presskonferensens frågestund dels är mycket längre och dels ger möjlighet för journalisterna att utveckla frågor som leder fram till mer kritiska frågor senare under de personliga intervjuerna.⁶ De frågor som till slut väljs ut för att slutligen sändas (i SVT eller i Aftonbladets webb-tv) är få till antalet och därmed kan också en eller två kritiska frågor bilda en stor andel av det totala antalet frågor. Det innebär att resultatet kanske inte är speciellt oväntat.

⁶ Om man i stället väljer att studera det totala antalet kritiska frågor (i stället för andelen av helheten) så ställdes det något fler kritiska frågor under presskonferensen.

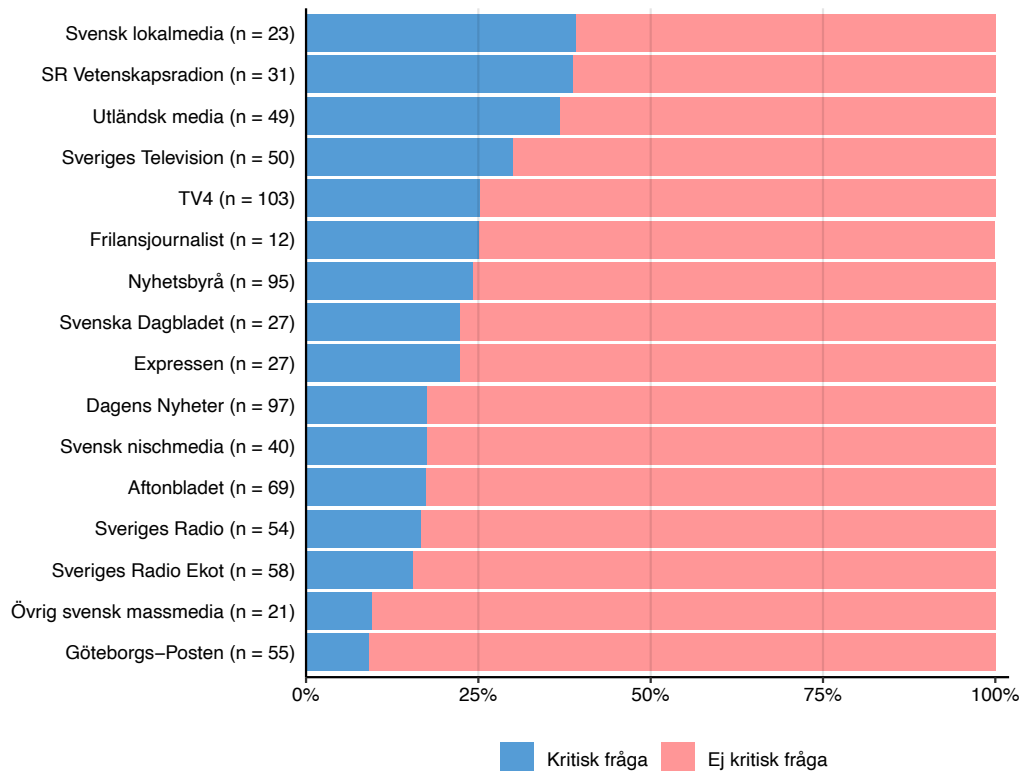
Utländska nyhetsmedier ställde betydligt större andel kritiska frågor

Vilka ställde de kritiska frågorna? Svensk lokalmedia, Vetenskapsradion vid Sveriges Radio och utländsk media stod för den största andelen kritiska frågor.

Vid en första anblick av figur 3 tycks det inte finnas någon systematik i vilka som ställer kritiska frågor, i synnerhet när *Sveriges Radio Ekot* ställer (relativt sett) få kritiska frågor, medan *Vetenskapsradion* på *Sveriges Radio* ställer en betydligt högre andel sådana frågor. Men det återspeglar med all sannolikhet journalister-
nas bakgrunder: allmänreportrar kontra specialist-reportrar med olika utgångspunkter och olika publiker för sina respektive program. Inte heller de svenska nischmedierna eller alternativmedierna som fokuserar på ett mindre antal samhällsfrågor (som exempelvis *Nyheter Idag*) ställer speciellt kritiska frågor.

Däremot har utländska medier en något högre andel kritiska frågor om vi ser till figur 3. Detta kanske blev mest uppenbart när **Christian Stichler** från tv-kanalen *ARD*, tysk motsvarighet till *Sveriges Television*, blev känd som *presskonferenstysken* eller *den mystiske tysken* för att han upprepade samma (kritiska) frågor vid presskonferensen under mars 2020, vilket resulterade i flera nyhetsartiklar i svenska medier (t ex Lund, 2020). Om man emellertid enbart jämför svenska med utländska journalister så var det betydligt större andel utländska journalister som ställde kritiska frågor (37 procent) jämfört med de svenska journalisterna (22 procent).

Figur 3. Andel kritiska frågor per intervjuare (och turordning) under Folkhälsomyndighetens presskonferens.

Kommentar: Eftersom kritiska frågor utgörs av fem egenskaper har medianvärdet av de fem sammanvägda indikatorerna använts som tröskelvärde för att klassificera en fråga som kritisk. Talet inom parentes anger antalet turordningar per intervjuare. Journalister som inte uppgav organisationstillhörighet (n = 45) har tagits bort från figuren.

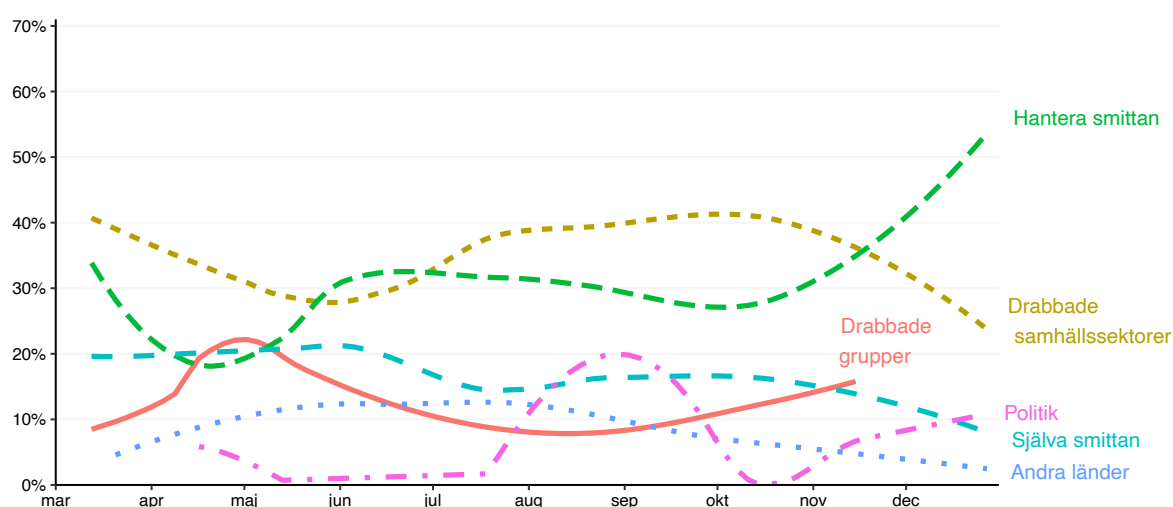
Drabbade och hur smittan ska hanteras var huvudfrågorna

Om man vill veta något om vad journalisterna ställde frågor om kan man också kategorisera frågorna efter ämnesområde (se figur 4). Frågorna har framför allt handlat om olika drabbade samhällssektorer (kollektivtrafiken, äldreboenden, sjukhusen, skolan, idrottsevenemang m fl) samt hur man ska hantera smittan (restriktioner, munskydd, hålla avstånd, vaccination m fl). Ordet ”munskydd” är det ord som före-

kommer mest bland journalisternas frågor (3 procent av alla frågor/turordningar).⁷

Under slutet av året, när dödstalen börjar stiga igen efter en nedgång under sommaren, blir det ett ökat fokus på hur smittan ska hanteras då runt hälften av frågorna handlar om detta. Samtidigt minskar omfattningen av alla andra frågor, med något enstaka undantag.

Figur 4. Vad journalisternas frågor handlar om under presskonferensen 2020.

Kommentar: Frågornas ämnesområde (andel av frågorna per dag) under Folkhälsomyndighetens presskonferens under 2020, varpå en lokalt viktad regressionslinje har lagts till grafen för att enklare kunna urskönja trender över tid.⁸

Politiska spørsmål kring lagar och dylikt har generellt sett varit frånvarande från journalisternas frågor under året (bortsett från hur smittan ska hanteras), men får

⁷ Det framgår när man har plockat bort vanliga småord (t ex ”och”, ”att”, ”kommer”), egennamn (t ex ”Folkhälsomyndigheten”, ”Anders Tegnell”) samt generella ord för sammanhanget (t ex ”smittspridningen”, ”Sverige”).

⁸ Två ämnen har tagits bort från figuren för att göra den mer lättöverskådlig: kategorin ”övrigt” samt ”organisationer”. Dessa följde i mångt och mycket linjen för ”Andra länder”.

ett kortvarigt uppsving omkring september. Frågor om man inte bör släppa på restriktionerna blir då aktuella, kanske i synnerhet när man ännu inte vet att en andra våg med dödsfall är att vänta några månader senare. En journalist från en nyhetsbyrå ställer den 27 augusti exempelvis frågan ”Hur länge ska vi ha det på det här viset? Hur länge ska vi förhålla oss till restriktioner av olika slag? Vad ser ni i kristallkulan?” som sedermera besvaras av Anders Tegnell.

Borde inte kritiska frågor öka efterhand?

Under den inledande fasen av en kris är informationsbehovet som störst. Det är därför naturligt att större delen av det journalistiska arbetet blir att förmedla information från myndigheter till medborgare, dels om vad som har hänt och dels om vad som kommer att hända (Ghersetti & Odén, 2019). Men efterhand som krisen ebbar ut skiftar (förhoppningsvis) fokus till att granska *varför* saker och ting sker, eller inte sker, även om det naturligtvis är svårt att veta på förhand när krisens akutläge ebbar ut. Denna analys visar att journalisterna ställde kritiska frågor under presskonferenserna, samt att det var en större andel kritiska frågor under de personliga intervjuerna. Däremot var förändringarna över tid små, vilket kan vara anmärkningsvärt om man förväntar sig att granskningen ska öka efterhand.

Svenska medborgare som följde presskonferensen hade kanske störst behållning av de utländska journalisternas frågor med tanke på att de ställde en betydligt större andel kritiska frågor (omkring 37 procent) jäm-

fört med sina svenska kollegor (22 procent). Det är därför anmärkningsvärt att kritiska frågor främst ställs av de som är minst sannolika att drabbas av den svenska smittspridningen (eller Sveriges hantering av den).

Det är viktigt att komma ihåg att antalet kritiska frågor inte nödvändigtvis är ett tecken på att journalisterna missköter sitt uppdrag. Om myndigheten ifråga självmant säger allt som journalisterna efterfrågar lämnar det inte mycket utrymme för ytterligare frågor från journalisternas sida, och därmed uteblir även kritiska frågor. Intervjuer är därför som tango, både den som frågar och den som svarar är ansvariga för ett meningsfullt utbyte (Dahlgren, 2013; Ekström m.fl., 2013). Dessutom har Anders Tegnell varit mer än väl tillgänglig för att svara på journalisternas frågor i andra sammanhang, så huruvida det är ett problem att just presskonferensen har en låg andel kritiska frågor tål att ifrågasättas. Men huruvida kritiska frågor ställdes på annat håll är en empirisk fråga som detta kapitel dock inte kan svara på. Däremot var det en stor andel av befolkningen som följde just de livesända presskonferenserna (MSB, 2020). Om medborgarna förväntade sig att makten granskas vid den mest framträdande scenen för pandemins hantering, det vill säga presskonferensen, finns det risk för besvikelse. Jämför vi med svininfluensan under 2009, som också utropades som en pandemi (men hade betydligt färre döda både i Sverige och i övriga världen), så var det väldigt mycket information från massmedierna, men däremot ”brast de i uppgiften att granska grundläggande förutsättningar för händelseförloppet samt de myndigheter, organisationer och företag som var mest

berörda” (Ghersetti & Andersson Odén, 2010, s. 127). Huruvida samma sak sker nu är därför en fråga som är och förblir viktig en lång tid framöver.

Jag väljer att avsluta med medieombudsmannens ord, som påpekar att det är ”helt centralt att medierna håller fast vid sitt kritiska uppdrag” för ”trovärdigheten över tid och för samhällets bästa” (Sigvardsson, 2020).

Referenser

- Carlsson, Marcus, Einhorn, Lena, Einhorn, Stefan, Elgh, Fredrik, Frisén, Jonas, Gustafsson, Åke, Wahlin, Anders. (2020, april 14). ”Folkhälsomyndigheten har misslyckats – Nu måste politikerna gripa in”. *Dagens Nyheter*. Hämtad från <https://www.dn.se/debatt/folkhalsomyndigheten-har-misslyckats-nu-maste-politikerna-gripa-in>
- Clayman, Steven E., Elliott, Marc N., Heritage, John, & McDonald, Laurie L. (2006). Historical Trends in Questioning Presidents, 1953–2000. *Presidential Studies Quarterly*, 36(4), 561–583. <https://doi.org/10.1111/j.1741-5705.2006.02568.x>
- Dahlgren, Peter M. (2013). Politikers retoriska självförsvar under mediedrev – Hur statusläran kan ge ny kunskap om politiska intervjuer. *Nordicom-Information*, 35(3–4), 33–47.
- Ekström, Mats, Eriksson, Göran, Johansson, Bengt, & Wikström, Patrik (2013). Biased interrogations? *Journalism Studies*, 14(3), 423–439. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2012.689488>

- Ghersetti, Marina, & Andersson Odén, Tomas. (2010). *Pandemin som kom av sig: Om svininfluensan i medier och opinion*. Göteborg: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.
- Ghersetti, Marina, & Odén, Tomas. (2019). Krisjournalistik. I M. Karlsson & J. Strömbäck (Red.), *Handbok i journalistikforskning*. (s. 269–282). Lund: Studentlitteratur.
- Lund, Lina. (2020, mars 31). Vem är tysken som ställer Tegnell mot väggen? *Dagens Nyheter*. Hämtad från <https://www.dn.se/nyheter/sverige/vem-ar-tysken-som-staller-tegnell-mot-vaggen>
- Malinas, Gary, & Bigelow, John. (2016). Simpson's Paradox. I E. N. Zalta (Red.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2016). Metaphysics Research Lab, Stanford University.
- Malm, Victor. (2020, april 15). Coronahaveristerna är en skam för Sverige. *Expressen*. Hämtad från <https://www.expressen.se/kultur/victor-malm/coronahaveristerna-ar-en-skam-for-sverige>
- MSB. (2020, maj 5). Över en miljon har följt de dagliga pressträffarna. *Mynewsdesk*. Hämtad från <https://www.mynewsdesk.com/se/msb/news/oever-en-miljon-har-foeljt-de-dagliga-presstraeffarna-401675>
- Ronge, Johan, & Karlsson, Josefina. (2020, juli 28). Björn Olsens revansch mot Folkhälsomyndigheten: ”Nu har vinden vänt”. *Expressen*. Hämtad från <https://www.expressen.se/nyheter/olsen-slar-tillbaka-efter-kritiken-mot-22-forskarna>

Schottenius, Maria. (2020, april 20). Kritiska frågor ska ställas men alarmisterna får fundera på en annan strategi. *Dagens Nyheter*. Hämtad från <https://www.dn.se/kultur-noje/maria-schottenius-kritiska-fragor-ska-stallas-men-alarmisterna-far-fundera-pa-en-annan-strategi>

Sigvardsson, Ola. (2020, april 23). Megafonmodellen får inte dominera. *Journalisten*. Hämtad från <https://www.journalisten.se/kronika/megafon-modellen-far-inte-dominera>

Appendix: Kodschema för journalisters frågor

Kodschemat är till stora delar inspirerat av Ekström, M., Eriksson, G., Johansson, B., & Wikström, P. (2013). Biased interrogations? *Journalism Studies*, 14(3), 423–439. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2012.689488>

Syfte

Huvudsyftet är att fånga de fall där journalisterna ställer (respektive inte ställer) kritiska frågor under den senare delen med frågestund vid Folkhälsomyndighetens (FHM) presskonferenser. Dessa görs genom att fånga frågande/undrande frågor (variabel 8-15) och mer granskande/kritiska frågor (variabel 16-24).

Samplingsenhet är varje dags presskonferens under hela 2020. Analysenhet är varje turordning då intervjuaren har ordet.

Instruktioner

Det som kodas är varje turordning. En person kan ställa flera frågor i en och samma turordning (det kan också vara flera turordningar för en enskild person). Varje turordning ges därför ett nummer, och varje frågeomgång inom turordningen får också ett eget nummer.

Koda inte

Svaren från respondenterna kodas inte (endast namnet på respondenten kodas). Koda inte frågor som återupprepas för att någon inte hörde (koda i så fall den sista frågan). Koda heller inte frågor om vad någon heter, om de kan höja ljudet etc. Dessa är inte intressanta.

Variabel 1. Datum

åååå-mm-dd

Variabel 2. Medium

1. FHM:s presskonferens
2. Personlig intervju i SVT
3. Personlig intervju i SR
4. Personlig intervju i Aftonbladet

Variabel 3. Intervjuarens plats

1. På plats fysiskt
2. Video
3. Telefon
9. Oklart/vet ej

Variabel 4. Intervjuare

1. Aftonbladet
2. DN
3. Expressen
4. GP
5. Nyheter Idag
6. SvD
7. SR
8. SR Ekot
9. SR Vetenskapsradion
10. TV4
11. TV4 Nyheterna
12. SVT
13. Annan svensk massmedia
14. Annan svensk nischmedia
15. Utländsk media
16. Nyhetsbyråer (TT / Reuters / AP)
17. Anger ej tillhörighet
18. Svensk lokalmedia
19. Frilansjournalist

Variabel 5. Respondent

1. Anders Tegnell, FHM
2. Karin Tegmark Wisell, FHM
3. Anders Wallentin, FHM
4. Johan Carlsson, FHM
5. Johan Gisecke, FHM
6. Annan person, FHM
7. Taha Alexandersson, Socialstyrelsen
8. Johanna Sandwall, Socialstyrelsen
9. Annan person, Socialstyrelsen
10. MSB

11. Läkemedelsverket
12. Karolinska institutet
13. Övrig person/myndighet
99. Oklart/vet ej

Om det är flera som svarar på frågan, koda den som ger majoriteten av svaret (om det är svårt att bedöma, koda den första personen).

Variabel 6. Turordning

Fritext. Ge varje turordning ett nummer (1, 2, 3 etc.). En turordning är varje gång intervjuaren har ordet och ställer frågor. När en ny intervjuare ställer frågor blir det ett nytt nummer. Om samma intervjuare har ordet igen, vid ett senare tillfälle, får turordningen ett nytt nummer.

Variabel 7. Frågenummer

Fritext. Under en turordning kan intervjuaren ställa flera frågor. Ge varje fråga ett nummer (1, 2, 3 etc.). Observera att även påståenden kan innehålla implicita frågor: dessa ingår också.

Variabel 8. Uppföljningsfråga*

0. Inte en uppföljningsfråga
1. Uppföljningsfråga
9. Oklart/vet ej

En uppföljningsfråga följer en föregående fråga, eller utvecklar ämnet. Observera att även påståenden kan innehålla implicita frågor: dessa kodas också som uppföljningsfrågor.

Variabel 9. Frågans komplexitet

1. Låg komplexitet
2. Hög komplexitet
3. Blandning av låg och hög komplexitet
8. Ej relevant
9. Oklart/vet ej

Uppskattning av hur mycket expert- eller sakkunskap som krävs för att svara på frågan, och som intervjuaren svårligen kan ta reda på själv. Exempel på låg komplexitet: ”Hur många fall har rapporterats in i dag?”. Exempel på hög komplexitet: ”Hur påverkar viruset andningsförmågan?”. Även väldigt specifika frågor kodas som hög komplexitet.

Variabel 10. Frågans ämne

1. Information: Covid-19, virus, antikroppar
2. Information: Smittspridning
3. Information: Statistik, antal fall, antal döda, överdödlighet
4. Grupper: Patienter
5. Grupper: Äldre
6. Grupper: Yngre
7. Grupper: Barn
8. Grupper: Män
9. Grupper: Kvinnor
10. Grupper: Invandrare
11. Grupper: Körer
12. Grupper: Sjukhuspersonal
13. Respons: Testning, antikroppstest
14. Respons: Tvätta händerna
15. Respons: Socialt avstånd

16. Respons: Immunitet, flockimmunitet
17. Respons: Munskydd, visir
18. Respons: Vaccination
19. Respons: Smittspårning
20. Platser: Folksamlingar
21. Platser: Resor, kollektivtrafik
22. Platser: Äldreboenden
23. Platser: Sjukhus/vård
24. Platser: Arbetsplatser / arbeta hemifrån
25. Platser: Skolan
26. Platser: Restauranger / butiker / handel
27. Platser: Idrottsrelaterat
28. Platser: Stockholm
29. Platser: Göteborg/Västra Götaland
30. Platser: Skåne/Skåne län
31. Platser: Kommuner/regioner
32. Platser: Nordiska länder, jämförelse med nordiska länder
33. Platser: Övriga länder, jämförelse med övriga länder
34. Organisationer: WHO
35. Organisationer: MSB
36. Organisationer: FHM
37. Organisationer: SKR
38. Organisationer: Socialstyrelsen
39. Organisationer: Läkemedelsverket
40. Organisationer: Apoteken
41. Organisationer: Regeringen, staten
42. Politik: Jobb, arbetsmarknad, ekonomi, skatter, företag
43. Politik: Politiker, politiska partier

44. Politik: Juridik, lagar
45. Politik: Tvångsåtgärder, restriktioner
46. Politik: Jämlikhet, klassfrågor, sociala orättvisor
47. Respons: Övrigt
48. Medierapporteringen i sig
49. ”Sveriges strategi” i helhet

Vid flera ämnen, koda det ämne som dominerar. Skriv 99 om det inte är relevant.

Variabel 11. Självreferens

0. Ingen självreferens
1. Undran (t ex ”jag undrar/undrade...”, ”jag tänkte...”)
2. Vilja (t ex ”jag skulle vilja fråga...”, ”jag vill fråga...”)
3. Får/kan (t ex ”kan jag...”, ”skulle jag kunna...”, ”får jag fråga...”)

Variabel 12. Rättframhet

0. Ingen rättframhet
1. Referens till intervjupersonens *förmåga* att svara (t ex ”kan du...”, ”skulle du kunna...”)
2. Referens till intervjupersonens *vilja* att svara (t ex ”vill du...”, ”skulle du vilja...”)

Variabel 13. Rådsökande

0. Inte rådsökande
1. Söker efter råd eller rekommendation (t ex ”ska man...”, ”vad bör vi...”, ”behöver vi...”, ”kan man...”)

Variabel 14. Spekulerande

0. Inte spekulerande
1. Spekulerande (t ex ”kan det vara så att...”, ”kan det bli aktuellt med...”, ”skulle det inte kunna vara så att...”)

Variabel 15. Upprepning

0. Ingen upprepning
1. Frågan är en upprepning
9. Oklart/vet ej

Huruvida frågan har ställts tidigare under turordningen. Gäller även frågor som formuleras på olika sätt, alternativa versioner etc. Men däremot *inte* mer specifika frågor av en tidigare ställd fråga.

Variabel 16. Personlig fråga

0. Ej personlig fråga
1. Personlig fråga
9. Oklart/vet ej

Frågor som riktas till en specifik intervjuperson (t ex ”vad känner du?”, ”varför sa du så?”). Avser frågor som inte kan besvaras av andra.

Variabel 17. Tredje part åberopas

0. Ingen tredje part åberopas
1. Åberopar tredje part

Hänvisar till vad någon annan sagt (t ex statsministern, WHO), ett kollektiv (t ex ”folk brukar...”, ”många

säger...”), en organisation (t ex ”SKR gör...”) eller passiv form (t ex ”det har sagts att...”).

Variabel 18. Negativ formulering*

0. Ingen negativ formulering
1. Negativ formulering (t ex ”är det inte...”, ”vill ni inte...”, ”vore det inte...”, ”bör man inte...”)

Variabel 19. Men

0. Inget inledande ”men...”
1. Fråga/påstående inleds med ”men...”

Variabel 20. Ja/nej-fråga*

0. Ingen ja/nej-fråga
1. Ja/nej-fråga (t ex ”har ni tappat greppet?”, ”är det inte konstigt att...”, ”är du eller är du inte...”)
9. Oklart/vet ej

Avser frågor där svaret är ja/nej, men också frågor där respondenten tvingas välja mellan två alternativ.

Variabel 21. Ansvarsutkrävande fråga*

0. Inget ansvarsutkrävande
1. Varför-fråga (t ex ”varför gjorde ni...”, ”varför gör ni...”, ”varför säger ni...”)
2. Hur-fråga (t ex ”hur kunde ni...”, ”hur kan ni...”)
3. Kombination av varför- och hur-fråga
9. Oklart/vet ej

Observera att även påståenden kan vara ansvarsutkrävande.

Variabel 22. Fientlig*

0. Inte fientlig
1. Fientlig inledning som söker svar (t ex ”...vad säger du om det?”, ”...hur kommenterar du det?”)
2. Fientlig inledning som bygger på inledningens korrekthet (t ex ”...vad gör ni åt det?”)
3. Kombination av 1 och 2
9. Oklart/vet ej

En fientlig inledning innehåller en fråga eller ett påstående som:

- hänvisar till kritik från andra
- ifrågasätter, motsäger eller utmanar myndigheten
- fokuserar på motsägelser mellan myndighetens ord och handlingar
- fokuserar på splittring inom myndighetens ansvarsområde
- fokuserar på myndighetens svårigheter eller misslyckanden
- innehåller förklenande eller nedsättande påståenden
- antyder att myndighetens arbete är misslyckat eller felriktat
- anklagar myndigheten för att ha gjort något fel eller brustit i sitt omdöme

Gäller både om det är riktat mot myndigheten eller en enskild person som företräder myndigheten.

Variabel 23. Ton

1. Frågan är övervägande negativ
2. Frågan är neutral

3. Frågan är övervägande positiv
8. Ej relevant

Variabel 24. Pratar i munnen

0. Nej
1. Ja
9. Oklart/vet ej

När intervjuaren pratar i munnen på någon annan så att talen överlappar. Avser både när intervjuaren pratar i munnen på någon annan, eller någon pratar i munnen på intervjuaren.

*Variabler/frågor som användes som indikatorer på en kritisk fråga i analysen.